

KİTAP TANITIMLARI

Srdan Katić, *JEGEN OSMAN PAŞA* (Yeğen Osman Paşa), Belgrat, 2001.

Son oniki yıldır yaşanan acı gelişmelerin eski Yugoslavya bölgesinde bilimsel çalışmaları çok olumsuz etkilediği ortadadır. Ancak bilimsel çabada bir duraklamadan söz etmek imkansızdır. Bunun kanıtı ortaya konan değerli eserlerdir. Belgratlı genç Türkbilimcilerden Doç. Dr. Srdan Katić'in Türkiye'de dahi örneğini az bulduğumuz 'Yeğen Osman Paşa' adlı çalışması da bunlardan biridir. Kitap 2001 baskı olmakla birlikte, 1996 yılında bitirilmiştir. Yani savaşın en kötü zamanlarında, ülkenin ambargo ve yokluklara maruz bulunduğu bir zamanda yazılmıştır. Alışılmış hayat hikayelerinden büyük olan hacminden öte, kullanılan zengin kaynakça, şartlar ile kıyaslanınca, yazara övgüler düzülmesini hak ettiriyor. Yazar eserinde sadece dönemle ilgili bütün Osmanlı vakayinamelelerini kullanmakla kalmıyor, İstanbul arşivlerindeki malzemeye de bol miktarda müracaat ediyor. Bu zengin birinci el malzeme, Türk ve dünya tarihçiliğinin dönemle ilgili eserleri ile destekleniyor. Eserin sonunda 15 sayfalık bir İngilizce özet bulunmakta, ayrıca öz bir şekilde hazırlanan sözlük ile dönemin terimleri okuyucuya açıklanmaktadır.

İlganlı zengin bir Türk ailesinden gelen Osman Paşa, İkinci Viyana Kuşatması'ndan sonra yaşanan bozgun yıllarının 1689'a kadarki en önemli ismi. Söz konusu altı yıl boyunca Balkanlar'da, özellikle Sırbistan'da bulunmuş olması ve yaptıklarıyla halk üzerinde büyük etki bırakması dolayısıyla kamusal hatıradaki önemli yer etmiş, Hayduk (Haydut) Paşa olarak ünlenmekle kalmayıp, yöresel destanlara konu olmuştur.

Ünlü bir sekban komutanı olan amcasından dolayı Yeğen lakabını almış olan Osman Paşa, aslında alışılmış bir 17. yy olayıdır; eşkıyalık ile devlet adamlığı arasında gidip gelen bir kişiliktir. Komutanları Melek Ahmet Paşa 1685'te Belgrat'ta idam edilince işsiz kalan yüzlerce sekban gibi Anadolu'ya geçip eşkıyalığa başlamıştır. Devlet bu eşkıyadan onu bütün sekbanların komutanı, serçeşme olarak Macaristan cephesine göndermekle kurtulmuştur. 1687'deki Harşany bozgunundan sonra geri çe-

kilen orduda isyan çıkmış ama Yeğen buna katılmayarak İstanbul'un gözüne girmiştir. Bunun ödülü önce Rumeli Beylerbeyliği, çok kısa bir süre sonra da başkomutanlık olmuştur.

Serdar olarak görevini ciddiyetle sarılan Osman Paşa, İstanbul'dan gerekli mali yardımı alamayınca Balkanlar'da para toplamaya başlamış, bu ise hem halkın, hem oradaki yöneticilerin, hem de İstanbul'un tepkisini çekmiştir. Bunun ardından 'nefir-i âm' ilan edilmiş, Paşa ve bağlılarının buldukları yerde öldürülmeleri emredilmiştir. İstanbul'un buna gücünün yetmeyeceği açıktı; nitekim ulemanın araya girmesiyle affedilmiş ve Bosna valisi yapılmıştır. O, bu durumda bile öncelikle savaşı düşünmüş, fiilen Macaristan cephesinin yönetimini almıştır.

Sadrazamın kıskançlığı o derece idi ki, sırf o var diye kuşatılan Belgrad'a yardım göndermemiş, sonuçta şehir düşmüş, Paşa ve dostu İmre Tököly'ye Sırbistan'ın doğusunu korumak kalmıştır. İstanbul'dan ümidini kesen Osman Paşa kendisi Anadolu'dan asker toplamak isteyince, muhaliflerinin şüpheleri daha da artmıştır. Aranın tekrar bozulmasıyla Paşa'yı İstanbul'a karşı daha sert davranmaktan, Kırım hanının güçlü bir orduyla çıkıp gelmesi alıkoymuştur. Kimi yabancı diplomatik kaynakların o günlerde tahta dahi göz koyduğunu söyler. Ancak Paşa, devlete bağlılığını sürekli korumuş gözükmektedir. Avusturyalılar ona her iki bozuşmada da cazip teklifler (Eflak hakimliği) sunarak kendi taraflarına çekmek istemişler, ama o kabul etmeyerek savaşı sürdürmüş ve gücünün tamamen tükendiği zaman bile bunu düşünmemiştir. Sonunda 1989 yılında Priştina'da dostu bildiği Arnavut Mahmut Paşa tarafından öldürülmüştür.

Türk tarihçiliğinde Viyana sonrası dönem hemen sadece hudutlar ve cephelerden ve bunun İstanbul'a yansımından ibarettir. Cephede olan şeyleri esas geri alanda olup bitenlerin açıkladığı gerçeği gözden kaçırmaktadır. Geri alan ise, başta Silahtar tarihi olarak, Osmanlı kaynaklarından aynen naklen siyah-beyaz bir çerçevede sunulmakta, özellikle 'mazi-sinde' de eşkıyalık bulunan Yeğen Osman Paşa, nihayetinde devletin kurtulmak zorunda kaldığı bir bela olarak betimlenmektedir. Bunun sonucu ise tarihi çerçevenin tam olarak görünmemesidir. Katić'in eserinde bu sakıncalı durum ortadan kalkmış görünüyor. Genç bir bilim adamının çalışması olmakla birlikte, 'Yeğen Osman Paşa' benzer çalışmalar için iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Osman Karatay